

اختر چرخ ادب پروین بود

از پس 25 اسفندماه که با سکوتی همیشگی در سالروز تولد «پروین اعتصامی» همراه است، نیمه فروردین از راه رسیده تا سالروز درگذشت این بانوی آرام و محبوب هم در سکوت سپری شود.

هفتاد و یک سال در فراق پروین

اختر چرخ ادب پروین بود

از پس 25 اسفندماه که با سکوتی همیشگی در سالروز تولد «#پروین اعتصامی» همراه است، نیمه فروردین از راه رسیده تا سالروز درگذشت این بانوی آرام و محبوب هم در سکوت سپری شود. به گزارش خبرگزاری فارس از تبریز، پروین اعتصامی را هنوز خوب نمی‌شناسیم، حتی ما، همشهریان پروین، مردمان شهر تبریز که به اولین‌های ارزشمندش همیشه بالیده‌ایم و فرهنگ پرورش را ستایش کرده‌ایم هم او را به شایستگی نمی‌شناسیم. شاید پروین برایمان یادآور تندیزی باشد که اولین بار در محوطه نمایشگاه بین‌المللی تبریز نصب شد و چهره بی‌نهایت آرام زنی را به تصویر کشیده بود که نگاهش افق را می‌کاوید و ته مایه لبخندش در چین و شکن گره روسری‌اش گم می‌شد. و شاید نام پروین را در مسیر خیابان چای کنار تبریز نرسیده به پل شهید بهشتی (منصور سابق) بر روی لوح معرفی کوچه‌ای دیده باشیم که سابق بر این نامش کوچه ساوجبلاغی‌ها بود و اکنون نام «#پروین اعتصامی» را به تناسب وجود خانه پدرش یوسف اعتصامی در آن، که حه، نگنده است.

و اینگونه است که چهره پروین گویی صبر و تحمل را از کودکی به دوش کشیده و بیت بیت شعرهایش هم آستن غمی پنهان و محمل آموزه‌هایی پرمغز شده‌اند. کلماتی محبوب همانند گوینده شان که زندگی کوتاهش را هم با تمام تلخی‌های آمیخته با آن، بی‌گلایه طی کرد و خود را چنان به دست فلک سپرد که گویی 35 سال زندگی را هم برای خود زیاد می‌دانسته است.

همه اینها اما بخش‌هایی مشخص و هزار بار گفت شده از زندگی او هستند؛ زندگینامه پر نشیب و فرازی که خواندنش سخت نیست و تنها با چند لحظه تامل در صفحات دنیای مجازی می‌توان به آن دست یافت. می‌توان خواند که رخشنده اعتصامی مشهور به پروین اعتصامی از شاعران بسیار نامی معاصر در روز 25 اسفند سال 1285 شمسی در تبریز تولد یافت؛ پدرش یوسف اعتصامی مشهور به اعتصام‌الملک آشتیانی فرزند میرزا ابراهیم آشتیانی فرزند ملا حسن فرزند ملا عبدالله فرزند ملا محمد فرزند ملا عبدالعظیم آشتیانی و مادرش بانو اختر فتوحی فرزند میرزا عبدالحسین ملقب به مقدم‌العداله و متخلص به «#شوری» از واپسین شاعران دوره قاجار، اهل تبریز و آذربایجانی بودند. می‌توان با کنکاشی کوتاه دید که او از ابتدا زیر نظر پدر دانشمند خود - که با انتشار کتاب (تربیت نسوان) اعتقاد و آگاهی خود را به لزوم تربیت دختران نشان داده بود - رشد کرد. در کودکی با پدر به تهران آمد. ادبیات فارسی و ادبیات عرب را نزد وی قرار گرفت و از محضر ارباب فضل و دانش که در خانه پدرش گرد می‌آمدند بهره‌ها یافت و همواره آنان را از قریحه سرشار و استعداد خارق‌العاده خویش دچار حیرت می‌ساخت. در هشت سالگی به شعر گفتن پرداخت و مخصوصاً با به نظم کشیدن قطعات زیبا و لطیف که پدرش از کتب خارجی (فرنگی - ترکی و عربی) ترجمه می‌کرد طبع آزمائی می‌نمود و به پرورش ذوق می‌پرداخت.

می‌توان دانست او در نوزده تیر ماه 1313 با پسر عموی خود ازدواج کرد و چهار ماه پس از عقد ازدواج به کرمانشاه به خانه شوهر رفت. شوهر پروین از افسران شهربانی و هنگام وصلت با او رئیس شهربانی در کرمانشاه بود. اخلاق نظامی او با روح لطیف و آزاده پروین مغایرت داشت. او که در خانه‌ای سرشار از مظاهر معنوی و ادبی و به دور از هر گونه آلودگی پرورش یافته بود پس از ازدواج ناگهان به خانه‌ای وارد شد که یک دم از بساط عیش و نوش خالی نبود و طبیعی است همراهی این دو طبع مخالف نمی‌توانست دوام یابد و سرانجام این ازدواج ناهمگون به جدایی کشید و پروین پس از دو ماه و نیم اقامت در خانه شوهر با گذشتن از کابین طلاق گرفت. با این همه او تلخی شکست را با خونسردی و متانت شگفت‌آوری تحمل کرد و تا پایان عمر از آن سخنی بر زبان نیاورد و شکایتی نکرد. در سال 1314 چاپ اول دیوان پروین اعتصامی، شاعره توانای ایران، به همت پدر ادیب و گرانمایه‌اش انتشار یافت. پروین مدتی در کتابخانه دانشسرای عالی تهران سمت کتابداری داشت و به کار سرودن اشعار خود نیز ادامه می‌داد. تا اینکه دست اجل او را در 35 سالگی از جامعه ادبی گرفت.

می‌توان با حسرت دانست که اختر چرخ ادب در شب 15 فروردین سال 1320 خورشیدی به بیماری حصبه در تهران زندگی را بدرود گفت و پیکر او را به قم بردند و در جوار قبر پدر دانشمندش در مقبره خانوادگی به خاک سپردند که بالین او شده بود. دیوان پروین، شامل 248 قطعه شعر است که از آن میان 65 قطعه به صورت منظره است. اشعار پروین اعتصامی بیشتر در قالب قطعات ادبی است که مضامین اجتماعی را با دیده انتقادی به تصویر کشیده است. در میان اشعار پروین، تعداد زیادی شعر به صورت منظره میان اشیاء، حیوانات و گیاهان وجود دارد.

درون‌مایه اشعار وی بیشتر غنیمت داشتن وقت و فرصت‌ها، نصیحت‌های اخلاقی، انتقاد از ظلم و ستم به مظلومان، ضعیفان و ناپایداری دنیا است. در شعر پروین استفاده‌هایی از سبک شعرای بزرگ پیشین نیز شده است. اشعار وی را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد، دسته اول که به سبک خراسانی گفته شده و شامل اندرز و نصیحت است و بیشتر به اشعار ناصر خسرو شبیه است.

دسته دوم اشعاری که به سبک عراقی گفته شده و بیشتر جنبه داستانی به ویژه از نوع منظره دارد و به سبک شعر سعدی نزدیک

است. ادب، دسته از اشعار، دهان، شفت، بشت، دارند. تمام اینها اما حتی بخشی از غم و فراغ و تنهایی‌های این بانوی آرام و محبوب را معرفی نمی‌کند؛ وقتی پس از جدایی اشعار عاشقانه اش را به دست آتش سپرد و از آنها هیچ باقی نگذاشت تا همگان او را به عنوان شاعری فرهنگ دوست و کهن نویس که به شیوه خراسانی و عراقی می‌نویسد و نصیحت گویی‌هایش شیرین عاری از طعنه است بشناسند. و ما، مردمان امروز هنوز هم از او هیچ نمی‌دانیم و در روزهایی که به شهادت تقویم یادگار اویند هم تلاشی برای این دانستن نمی‌کنیم. هرچند خانه او امروز زیبا و آراسته در اختیار ماست، اما جای روح لطیف و نگاه محبوب اختر چرخ ادب در آن خالی است.

شعر روی قبر پروین اعتصامی

اینکه خاک سیهش بالین است
اختر چرخ ادب پروین است
گر چه جز تلخی ز ایام ندید
هر چه خواهی سخنش شیرین است
صاحب آنهمه گفتار امروز
سائل فاتحه و یاسین است
دوستان به که ز وی یاد کنند
دل بی دوست دلی غمگین است
خاک در دیده بسی جان فرساست
سنگ بر سینه بسی سنگین است
ببند این بستر و عبرت گیرد
هر که را چشم حقیقت بین است
هر که باشی و ز هر جا برسی
آخرین منزل هستی این است
آدمی هر چه توانگر باشد
چون بدین نقطه رسید مسکین است
اندر آنجا که قضا حمله کند
چاره تسلیم و ادب تمکین است
زادن و کشتن و پنهان کردن
دهر را رسم و ره دیرین است
خرم آنکس که در این محنت گاه
خاطری را سبب تسکین است

نگارنده: فرینوش اکبرزاده